

**Тернопільський державний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка**

Наукові

ЗАНІСКИ

Серія

Хімія

Випуск 6

Тернопіль - 2002

ББК 24
Н 34

«Наукові записки» Тернопільського державного педагогічного університету
ім. Володимира Гнатюка. Серія: Хімія, №6; 2002. – 44 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Б.Д. Гришук – доктор хімічних наук, професор (*головний редактор*)
Я.Г. Бальон – доктор хімічних наук, професор
М.І. Ганущак – доктор хімічних наук, професор
Г.О. Ковтун – доктор хімічних наук, професор, член-кор. НАН України
В.П. Новіков – доктор хімічних наук, професор
В.І. Станінець – доктор хімічних наук, професор
Я.Ю. Тевтуль – доктор хімічних наук, професор
О.П. Швайка – доктор хімічних наук, професор
М.І. Янчук – кандидат хімічних наук, доцент (*відповідальний секретар*)

Технічний редактор: В.С. Барановський

Друкується за рішенням вченої ради Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка від 25.06.2002 року (протокол № 10)

ББК 24
Н 34

© Тернопільський державний педагогічний університет

УДК: 543.80

СПЕКТРОФОТОМЕТРИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРОКСИКАРБОНОВИХ КИСЛОТ В ПРИСУТНОСТІ ПЕРОКСИДУ ВОДНЮ ЗА РЕАКЦІЄЮ З *p*-АНІЗИДИНОМ

Для визначення слідових кількостей пероксикислот (ПК) застосовують реакції з йодидом [7], окиснення ароматичних амінів або знебарвлення органічних барвників [1-2,4-6,8]. Межа виявлення пероксикислоти визначається молярним коефіцієнтом вбирання продукту окиснення або барвника, який окисдується, і становить 10^{-5} – 10^{-6} М. Проте не всі вони є достатньо вибірковими в присутності пероксиду водню (ПВ). Так, перший метод не має великого практичного значення, тому що повільно йде реакція йодиду з ПВ і результати аналізу необхідно коректувати [7]. Методики із бензидином і *o*-толідином селективніші йодометричної – дозволяють визначати ПК на рівні $2 \cdot 10^{-6}$ – 10^{-5} М і 10^{-5} – 10^{-4} М відповідно в присутності 0,1–1 М ПВ, оскільки окиснення субстрату ПВ в умовах аналізу кінетично загальмоване [4,5]. Однак бензидин і його похідне – *o*-толідин є сильні канцерогени і систематична робота з ними небезпечна. Розчини обох субстратів нестійкі – тому необхідні спеціальні умови їх виготовлення і зберігання. Серйозним недоліком бензидинового методу є лабільність продукту окиснення, за яким здійснюють аналіз. Отже, розглянуті методи недосконалі, їх недоліки є суттєвими і носять тенденційний характер.

В даній роботі вивчена можливість визначення органічних пероксикислот на фоні значного надлишку ПВ (до 5 М) за новою аналітичною реакцією – окиснення *n*-анізидину (*n*-А).

Експериментальна частина

Реактиви. 10^{-2} М розчин *n*-А (для очистки декілька разів перекристалізували із води з додаванням активованого вугілля). Фосфатний буфер, рН 8.2 готують додаючи 1 М розчин гідроксиду натрію до 0,2 М розчину Na_2HPO_4 при потенціометричному контролі рН. 10^{-2} М стандартний розчин ПК (моно- (C_2 - C_{10}) і двоосновні (C_4 - C_{10}) пероксикислоти одержують за методикою [10]) в ізопропанолі; від $4 \cdot 10^{-5}$ до $4 \cdot 10^{-3}$ М робочі розчини ПК готують відповідним розведенням бідистилятом.

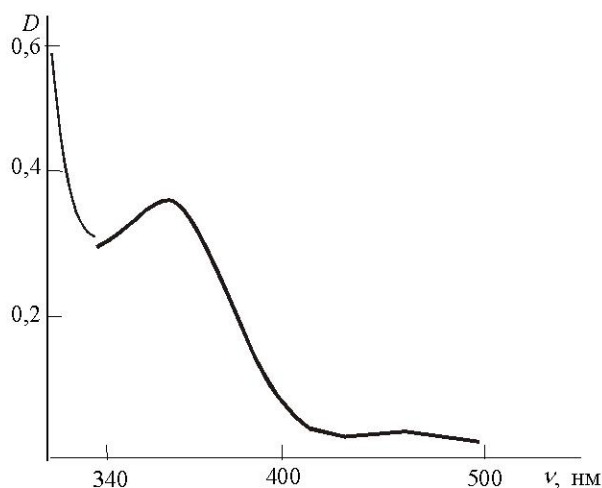
Методика. Реактиви і розчин проби вміщують кожний у свій відросток реакційного змішувача і термостатують 15 хв при 20°C чи 30°C . Зачинають реакцію струшуванням змішувача, вмикаючи одночасно секундомір. Реакційну суміш переливають в кювету ($l=1$ або 5 см) і реєструють світловбирання на спектрофотометрі при 358 нм протягом 10 хв через кожні 30 с при 20°C або після досягнення насичення при 30°C (як правило через 15-20 хв) у порівнянні до розчину холостого досліду. Обробку результатів здійснювали методом тангенсів (диференційний варіант) [3] або за максимальною оптичною густиною розчину. Із градуовальної залежності одержують прямі дані про концентрацію ПК (с, моль/л). Концентрацію пероксикислоти у зразку знаходять за формулою: $C_x = c \times m$ (*c*-концентрація ПК, знайдена за графіком, моль/л; *m* - кратність розбавлення проби зразка. Спектри реєстрували на спектрофотометрі “Specord M-40”; UV ViS (“Цейс”, Йена, ГДР); СФ-16 (ЛОМО, Ленінград).

4,4'-Азоксіанізол ($\text{C}_{14}\text{H}_{14}\text{O}_3\text{N}_2$): жовтий, дрібнокристалічний порошок з Т топл. 117 - 118°C і Т мез..перех. 135°C . УФ-спектр (етанол): $\lambda_{\text{макс}}$ 242 нм, $\lg \varepsilon = 3,65$; $\lambda_{\text{макс}}$ 358 нм, $\lg \varepsilon = 3,99$; Знайдено, % (теор): С 65,10(64,90), Н 5,41(5,35); N 10,89(11,41); ІЧ-спектр (KBr): 1250 см^{-1} (N^+-O).

Результати та їх обговорення

В ході реакції в УФ-ділянці спектру спостерігається виникнення ізольованої смуги з максимумом вбирання при 358 нм, характерної для азоксіоїдного угруповання (рис.1). Кінетичні криві в умовах псевдопершого порядку реакції (надлишок аміну) на початковій стадії суворо прямолінійні, насичення досягається за 15-20 хв при 30°C . Умовний молярний коефіцієнт вбирання

продукту залишається практично сталим при зміні концентрації пероксикислоти в широких межах. В ІЧ-спектрі виділеного продукту відсутні смуги для груп CO, OH і NH, присутня смуга N⁺-O⁻ угруповання. Процес окиснення *n*-А на прикладі монопероксикислоти можна представити наступною схемою:

Рис. 1. Спектр світлопоглинання розчину продукту окиснення *n*-анілідину дипероксисебаціною кислотою. $C_{n-A} = 2 \cdot 10^{-3}$ М; $C_{\text{дпск}} = 1,4 \cdot 10^{-5}$ М; рН 8,2; t 20°C; $\tau = 30$ хв

Очевидно, 4,4'-азоксіанізол ($\lg \epsilon_{358} = 3,99$) утворюється в результаті конденсації *n*-нітросоанізолу і *n*-фенілгідроксиламіну, які утворюються на початковій стадії процесу, і є, напевне, єдиним основним продуктом реакції.

Присутність ПВ до 5 М практично не чинить впливу на швидкість утворення продукту. Максимальна швидкість окиснення досягається при рН 8,2. Зменшення швидкості реакції в лужному середовищі зумовлене процесом дисоціації ПК (про це, зокрема, свідчить обернено-пропорційна залежність між швидкістю реакції і парціальними мольними частками депротонованих форм ПК ($r = 0,99$), а відтак – зниженням окисно-відновного потенціалу системи ПК. Кут нахилу графічної залежності $\text{tg } \alpha - c$ ($r = 0,99$) практично однаковий для моно- (C_2-C_{10}) і двоосновних (C_4-C_{10}) пероксикислот ($4664 \text{ хв}^{-1} \cdot \text{л} \cdot \text{М}^{-1}$, знайдений при 20°C, що пояснюється невеликою різницею у їх окиснювальній здатності щодо *n*-А. Як приклад, на рис. 2 приведені градувальні графіки кінетичного визначення дипероксисебацінової кислоти, одержані при 14,5 і 30°C ($l = 1 \text{ см}$).

Перевагою запропонованого реагенту є його вища контрастність: різниця між положенням смуг вбирання основного продукту індикаторної реакції - 4,4' -азоксіанізолу і продукту окиснення *n*-А в побічній реакції з киснем становить більше 160 нм. Це призводить до суттєвого зменшення абсолютних значень величини холостого досліду та їх коливань, а відтак дозволяє значно покращити аналітичні можливості методу: коефіцієнти інструментальної чутливості при визначенні за кривими насичення при 30°C $\epsilon_{\text{ef}} \cdot l$ (5 см) становлять $5,1 \cdot 10^4$ і $1,1 \cdot 10^5$ відповідно для моно- і дипероксикислот. Нижня межа інтервалу визначуваних концентрацій пероксикислот за методом тангенсів C_n $5 \cdot 10^{-7}$ М, а за насиченням світлопоглинання – $7 \cdot 10^{-7}$ М відповідно ($n=7$, $P=95\%$). Відносна помилка визначення $5 \cdot 10^{-6}$ М ПК обома способами $\leq 4\%$.

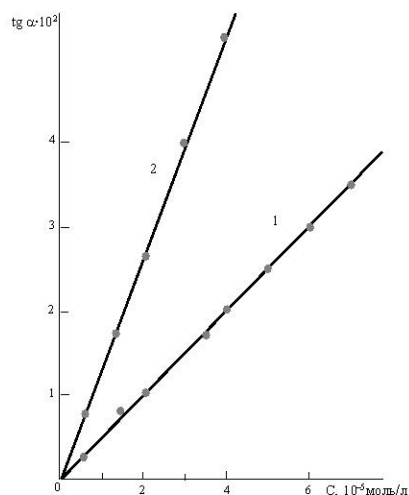

Рис. 2. Градувальні графіки кінетичного визначення дипероксисебацінової кислоти за реакцією окиснення *p*-анізидину. $C_{n-A} = 2 \cdot 10^{-3}$ М; рН 8,2; t °С : 1 – 14,5; 2 – 30

Висновки

Застосування як реагенту на пероксикислоти *p*-анізидину дозволяє кількісно визначати останні на фоні великого надлишку пероксиду водню із достовірною точністю. Опрацьований метод за чутливістю в 3-4 рази переважає відомий бензидиновий і забезпечує безпечні умови праці.

РЕЗЮМЕ

Розроблено новий метод спектрофотометричного визначення органічних пероксикислот у присутності 5 М пероксиду водню, що базується на селективному окислюванні *p*-анізидину водним розчином пероксикислоти при рН 8,2 і 20-30°C протягом 15-20 хв. *p*-Анізидин у таких умовах не окиснюється 5 М розчином пероксиду водню. Відносна похибка визначення ≤ 4 %.

РЕЗЮМЕ

Разработан новый метод спектрофотометрического определения органических пероксикислот в присутствии 5 М пероксида водорода, основанный на селективном окислении *p*-анізидина водным раствором пероксикислоты при рН 8,2 и 20-30°C на протяжении 15-20 мин. *p*-анізидин в таких условиях не окисляется 5 М раствором пероксида водорода. Относительная ошибка определения ≤ 4 %.

SUMMARY

A new spectrophotometrical method is developed for the determination of peroxyacid in the presence 5 M of hydrogen peroxide, which is based on the selective oxidation of *p*-anisidine by aqueous solutions of peroxyacids with рН 8,2 and at 20-30°C during 15-20 min. *p*-anisidine in such conditions is not oxidified by 5 M of hydrogen peroxide. The accuracy of the method ≤ 4 %.

ЛІТЕРАТУРА

1. А.с. № 1030707 СССР, мки G 01 21/78 / Кабанов Г.А., Королев Н.И., Климов В.С. и др. Опубл. 23.07.83, Б.И.№ 27.
2. Борисова М.А., Шапилов О.Д., Костюковский Я.Л. // Журн. аналит. химии. 1974. - Т.29, № 3. - С. 606-608.
3. Марк Г., Рехниц Г. Кинетика в аналитической химии: Пер. с англ./ Под. ред. К.Б. Яцимирского. М.: Мир, 1972. - 368 с.
4. Шапилов О.Д., Костюковский Я.Л. // Журн. аналит. химии. - 1970. - Т.25, № 4. - С. 788-790.
5. Шапилов О.Д. // Журн. аналит. химии. - 1968. - Т.23, № 12. - С. 1857-1858.
6. Шапилов О.Д. // Журн. аналит. химии. - 1971. - Т.26, № 2. - С. 384-387.
7. Devis D.M., Deary M.E. // Analyst. - 1988. - V.113, № 9. - P. 1477-1479.
8. Frew J.F., Jones P. // Anal. chimica Acta. - 1983. - V.155. - P. 139-150.
9. Krause A., Slawek J. // Chemia Analit. - 1968. - V.13, № 5. - P. 1329-1330.
10. Parker W.E., Witnauer L.P., Swern D. // J. Am. Chem. Soc. - 1957. - V.79, № 8 - P.1929-1931.

Поступило до Редакції 20.11.2001 р.

ЗМІСТ

ОРГАНІЧНА ХІМІЯ.....	3
Б.Д. Грищук, П.М. Горбовий, В.С. Барановський, Л.І. Власик, А.В. Блндер, С.І. Климнюк	
СИНТЕЗ БІОЛОГІЧНО АКТИВНИХ ПОХІДНИХ НЕНАСИЧЕНИХ СПОЛУК РЕАКЦІЄЮ АНІОНАРИЛЮВАННЯ.....	3
В.В.Листван, В.М.Листван, В.В.Авдєєва	
2-АЦИЛІНДАНДІОНИ ЯК НАПВПРОДУКТИ ДЛЯ СИНТЕЗУ НОВИХ СПОЛУК З ПОТЕНЦІЙНОЮ ФІЗІОЛОГІЧНОЮ АКТИВНІСТЮ.....	13
АНАЛІТИЧНА І ФІЗИЧНА ХІМІЯ.....	17
В.І. Супрунович, Ю.І. Шевченко, О.В. Новохатько	
ЗАЛЕЖНІСТЬ ПОЛОЖЕННЯ СМУГ ВАЛЕНТНИХ КОЛИВАНЬ ν (C-S) ВІД ПРИРОДИ ЛІГАНДА В РІЗНОЛІГАНДНИХ ТІОКСИНАТАХ АРГЕНТУМУ.....	17
М.Є. Блажеєвський	
СПЕКТРОФОТОМЕТРИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРОКСИКАРБОНОВИХ КИСЛОТ В ПРИСУТНОСТІ ПЕРОКСИДУ ВОДНЮ ЗА РЕАКЦІЄЮ З <i>l</i>-АНІЗИДИНОМ.....	21
О.П. Приймак, А.Г. Ахметшина, А.Г. Ахметшин	
КУПРУМСЕЛЕКТИВНІ СЕНСОРИ НА ОСНОВІ МІДНОГО ДРОТУ.....	24
М.І.Янчук, Л.М. Іванець	
ОРГАНІЧНІ РОЗЧИННИКИ ЯК КАТАЛІЗАТОРИ ПРОЦЕСУ УТВОРЕННЯ ФОСФОРОВМІСНИХ СЕМИКАРБАЗИДІВ.....	30
Л.Д. Масленникова, Ф.Г. Фабуляк	
ВПЛИВ МОЛЕКУЛЯРНИХ ВЗАЄМОДІЙ НА ЗМІНУ ТЕМПЕРАТУРИ ДЕБАЯ В СУМІШАХ ПОЛІМЕРІВ ТРЬОХВИМІРНИЙ ПОЛІЗОПРЕН – ПОЛІВІНІЛАЦЕТАТ.....	36
А.Є. Демид, А.Г. Ахметшин	
АНАЛІТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОХІМІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ГАЛОГЕНКУПРАТІВ (I) І (II) ТА СУЛЬФУРОВМІСНИХ ОРГАНІЧНИХ РЕАГЕНТІВ.....	39
ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРІВ.....	43
ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ АВТОРІВ.....	45
АВТОРИ НОМЕРУ.....	46
ЗМІСТ.....	47

Здано до складання 14.05.2002. Підписано до друку 9.07.2002. Формат 60×84/18. Папір друкарський. Умовних друкованих аркушів 7,6. Обліково видавничих аркушів 5,5.

Замовлення № 47. Тираж 300 прим.

Видавничий відділ ТДПУ ім. Володимира Гнатюка 46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса,
2.

Свідоцтво про реєстрацію ТР №241, від 18.11.97